

Marta Kozłowska

Instytut Nauk o Bezpieczeństwie
Akademia Wymiaru Sprawiedliwości
<https://orcid.org/0000-0002-8513-5048>
marta.kozlowska@aws.edu.pl

Łukasz Mikołajczyk

Instytut Nauk o Bezpieczeństwie
Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego
<https://orcid.org/0000-0001-9216-4843>
l.mikolajczyk@uniwersytetkaliski.edu.pl

Procedura postępowania w przypadku stosowania przemocy wobec małoletnich – aspekty prawne, psychologiczne i bezpieczeństwa publicznego

Procedure for dealing with violence against minors – legal, psychological and public safety aspects

Streszczenie

Artykuł przedstawia wielowymiarowe spojrzenie na problem przemocy wobec dzieci, skupiając się na ujęciu prawnym, psychologicznym oraz społecznym. We wstępie autorzy podkreślają wagę zagadnienia i konieczność systemowego reagowania. W części dotyczącej skali zjawiska ukazano niepokojące dane dotyczące częstotliwości oraz form przemocy wobec małoletnich w Polsce. Omówiono również samo pojęcie przemocy, jej typy i długofalowe konsekwencje psychiczne dla dzieci, takie jak zaburzenia emocjonalne, lęki czy problemy w relacjach interpersonalnych. Głównym punktem artykułu jest opis procedury „Niebieskie Karty”, stanowiącej podstawowy mechanizm interwencji w przypadku podejrzenia przemocy wobec dziecka. Autorzy przedstawiają metody działania instytucji objętych procedurą oraz ich wzajemną współpracę. W dalszej części opracowania podkreślono, że przemoc wobec dzieci nie

jest tylko problemem jednostki, ale kwestią bezpieczeństwa publicznego, wymagającą zaangażowania opieki społecznej, służb mundurowych, oświaty, sądów oraz ochrony zdrowia. Na końcu artykułu zawarto wnioski wskazujące na potrzebę dalszego doprecyzowania systemu reagowania, wzmocnienia profilaktyki i edukacji społecznej w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec małoletnich.

Słowa kluczowe: przemoc wobec dzieci, Niebieska Karta, procedury interwencyjne, bezpieczeństwo publiczne

Abstract

The article presents a multidimensional view of the problem of violence against children, focusing on legal, psychological and social perspectives. In the introduction, the authors stress the importance of the issue and the need for a systemic response. The section on the scale of the phenomenon presents disturbing data on the frequency and forms of violence against minors in Poland. It also discusses the concept of violence, its types and long-term psychological consequences for children, such as emotional disorders, anxiety or problems in interpersonal relations. The main point of the article is the description of the 'Blue Cards' procedure, which is the basic intervention mechanism in the case of suspected violence against a child. The authors present the methods of the institutions involved in the procedure and their mutual cooperation. The paper goes on to emphasise that violence against children is not just an individual problem, but a public safety issue, requiring the involvement of social welfare, uniformed services, education and health care. The article concludes with conclusions indicating the need for further clarification of the response system, strengthening of prevention and social education in the field of preventing violence against minors.

Key words: violence against children, Blue Card, intervention procedures, public safety

1. Wprowadzenie

Zjawisko przemocy wobec dzieci jest to jedno z najpoważniejszych naruszeń podstawowych praw człowieka oraz istotne zagrożenie dla prawidłowego rozwoju psychicznego, emocjonalnego i społecznego młodych obywateli. Przemoc ta może przybierać różne formy od fizycznej

i psychicznej, przez seksualną, aż po zaniedbanie emocjonalne bądź materialne. Każda z tych form ma destrukcyjny wpływ na dobrostan dziecka, często prowadząc do długoterminowych skutków w jego życiu dorosłym, a także generując koszty społeczne i systemowe.

W polskim systemie prawnym jednym z ważniejszych aktów regulujących kwestie ochrony dzieci przed przemocą w środowisku domowym jest Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej¹. Ustawa ta określa nie tylko podstawy prawne reagowania na przemoc domową, ale również precyzuje zadania podmiotów odpowiedzialnych za jej przeciwdziałanie w tym organów administracji publicznej, zespołów interdyscyplinarnych, sądów rodzinnych, placówek oświatowych i pomocowych. Nowelizacje ustawy wprowadziły istotne zmiany mające na celu zwiększenie skuteczności systemu ochrony osób doznających przemocy domowej, w tym dzieci poprzez możliwość natychmiastowego odizolowania osoby stosującej przemoc domową od osoby doznającej przemocy domowej, rozszerzenie katalogu instytucji współdziałających czy rozwinięcie procedury „Niebieskie Karty”.

Pomimo rozwiązań legislacyjnych przemoc wobec dzieci pozostaje zjawiskiem o ogromnej skali i złożoności. Wyniki badań wskazują, że problem ten występuje powszechnie i często pozostaje ukryty, co utrudnia skuteczną interwencję oraz wsparcie. W tym kontekście konieczna staje się analiza zarówno teoretyczna, jak i praktyczna obejmująca nie tylko aspekty prawne, ale również psychologiczne, społeczne, edukacyjne i instytucjonalne. Niniejszy artykuł przedstawia zakres podmiotowy, przedmiotowy i procesualny² ochrony dzieci przed przemocą domową w świetle obowiązujących przepisów prawa, ze szczególnym uwzględnieniem Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Do jego opracowania posłużono się podejściem teoretycznym, które umożliwia interpretację normatywnego wymiaru systemu ochrony dziecka i jego praktycznego funkcjonowania w strukturze instytucjonalnej. Cel badań osiągnięto poprzez zastosowanie jakościowej strategii badawczej, w ramach której zostały wykorzystane metody analizy dokumentów i analizy krytycznej literatury przedmiotu. Posłużyły one do interpretacji oraz zaprezentowania kluczowych z punktu widzenia realizowanego problemu badawczego kwestii dotyczących zadań i odpowiedzialności instytucji publicznych oraz

¹ Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz.U. 2024 r. poz. 424 ze zm.).

² J. Gryz, *Zarys podstaw teorii bezpieczeństwa*, Warszawa 2010, s. 29.

mechanizmów współdziałania w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec dzieci.

2. Skala zjawiska przemocy wobec dzieci

Przemoc wobec dzieci to jedno z alarmujących zjawisk społecznych współczesnej Polski. Pomimo wielu kampanii edukacyjnych, wzrastającej świadomości społecznej oraz zmian legislacyjnych, problem ten dotyka ogromnej liczby małoletnich i pozostaje zakorzeniony w różnych warstwach życia społecznego.

Tabela 1. Liczba małoletnich doznających przemocy

Rok	Liczba małoletnich
2012	19 172
2013	19 254
2014	21 055
2015	17 392
2016	14 223
2017	13 515
2018	12 404
2019	12 161
2020	11 787
2021	11 129
2022	10 982
2023	17 039
2024	25 723

Źródło: opracowanie własne na podstawie statystyka – Policja.

Według Raportu Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę z 2023 roku, aż 79% dzieci w Polsce doświadczyło przynajmniej jednej formy przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej bądź zaniedbania. Co więcej, 47% z nich oświadcza, że przemoc powtarzała się, co wskazuje na jej długotrwałość³.

³ K. Makaruk, K. Drabarek, A. Popyk, Sz. Wójcik, *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę*, https://fdds.pl/_Resources/Persistent/4/0/d/e/40de383c074981a2c2061800f8a565d2f4d53b55/Raport%20Diagnoza%20Przemocy%20wobec%20Dzieci%202023.pdf [dostęp: 28 czerwca 2025 r.].

Dane te obrazują dramatyczny obraz dzieciństwa w Polsce pełnego emocjonalnego cierpienia, przemilczanych krzywd i społecznej bezradności. Najczęściej deklarowaną formą przemocy jest przemoc psychiczna: upokarzanie, krzyk, groźby czy lekceważenie emocjonalnych potrzeb dziecka. Tuż za nią jest przemoc fizyczna i zaniedbanie zarówno emocjonalne, jak i materialne. Szczególnie zatrważająca jest statystyka dotycząca przemocy seksualnej: średnio jedno na dziesięcioro dzieci doświadcza tego rodzaju krzywdy, w większości przypadków ze strony osób znanych i bliskich dziecku. Równoległe dane statystyczne Komendy Głównej Policji wskazują na silne wahania w liczbie dzieci, wobec których zgłoszono podejrzenie przemocy domowej. Na podstawie rejestru osób małoletnich objętych procedurą „Niebieskie Karty”, można zapoznać się ze zmiennością skali zjawiska na przestrzeni ostatnich lat.

Skokowy wzrost liczby zgłoszeń może być interpretowany w dwojaki sposób. Z jednej strony może wskazywać na nasilenie zjawiska zwłaszcza w kontekście pogłębiających się kryzysów rodzinnych, społecznych i psychicznych po pandemii COVID-19. Z drugiej strony może odzwierciedlać większą wykrywalność przemocy, wzrost świadomości społecznej, a także zmianę wrażliwości instytucji i społeczeństwa na krzywdzenie dzieci. Niezależnie jednak od interpretacji, przedstawione dane potwierdzają, że problem przemocy domowej wobec dzieci ma masowy charakter i nie może być traktowany jako margines społeczny. Wiele przypadków przemocy nigdy nie trafia do oficjalnych statystyk⁴. Dzieci bardzo często boją się mówić, nie mają świadomości, że to, co ich spotyka jest przemocą lub czują się współodpowiedzialne za sytuację domową. Milczenie dorosłych: członków rodziny, nauczycieli, sąsiadów pogłębia tę niewidzialność. Przemoc wobec dzieci to w związku z tym problem nie tylko prywatny, ale głęboko publiczny, wymagający wielowymiarowej reakcji oraz zaangażowania całego społeczeństwa⁵.

3. Pojęcie przemocy i jej konsekwencje dla dziecka

Przemoc to zjawisko złożone, od bardzo dawna funkcjonuje w literaturze naukowej, społecznym dyskursie oraz systemie prawnym. Najczęściej

⁴ M. Lewoc, *Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce*, „Probacja” 2014, nr 3, s. 35-36.

⁵ M. Budnik – Minierska, *Przemoc i kryzys w rodzinie aspekty prawne, statystyczne i społeczne w świetle prawa*, Łódź 2025, s. 17.

definiuje się ją jako świadome działanie lub zaniechanie, w którym jedna osoba wykorzystuje przewagę siły wobec drugiej⁶, naruszając jej prawa i dobra osobiste, co skutkuje cierpieniem fizycznym, psychicznym bądź społecznym⁷. W środowisku rodzinnym przemoc jest szczególnie destrukcyjna, gdy dotyczy dzieci, czyli jednostek bezbronnych i zależnych od opiekunów. Jak zauważa W. Jedlecka, przemoc wobec dzieci powoduje bardzo głębokie szkody psychiczne, gdyż ich aparat psychiczny nie jest jeszcze w pełni rozwinięty, przez co nie potrafią one zrozumieć sytuacji, ani skutecznie się jej przeciwstawić. Dziecko nie posiada narzędzi pozwalających na adekwatne przetworzenie doświadczenia przemocy. Pozostaje w niej emocjonalnie i poznawczo zagubione, zdane wyłącznie na własne ograniczone zasoby. W sytuacji kiedy przemoc staje się elementem codzienności, dziecko uczy się funkcjonować w tym świecie, traktując go jako normę. Nie zna alternatywnych wzorców i nie ma świadomości, że życie może wyglądać zupełnie inaczej. Podejmuje działania mające na celu jedynie przetrwanie w rzeczywistości, która winna być dla niego bezpiecznym środowiskiem wzrostu⁸. Tego rodzaju doświadczenia mają traumatyczny charakter. Trauma psychiczna to rana emocjonalna, będąca efektem silnego i nagłego przeżycia, które znacznie przekracza zdolności adaptacyjne jednostki. Jej istotą jest zaskoczenie, gwałtowność i niemożność przygotowania się, obrony czy ucieczki. W przypadku dziecka, całkowicie zależnego od dorosłych trauma ma wyjątkowo silny charakter. Ponieważ nie ma ono możliwości ochrony i obrony przed zagrożeniem, ani fizycznie, ani emocjonalnie. Zdarzenie traumatyczne niweczy wewnętrzny świat dziecka, jego wyobrażenie o bezpieczeństwie, przewidywalności i sensowności otaczającej rzeczywistości. W efekcie dochodzi do dezorganizacji psychicznej. Zostaje naruszona struktura tożsamości, zdolność do zaufania, a świat zaczyna być postrzegany jako nieprzewidywalny i zagrażający bezpieczeństwu⁹. Często pojawiają się objawy retraumatyzacji, dziecko przeżywa ponownie emocje związane z pierwotnym urazem, nawet w sytuacjach pozornie neutralnych. Trauma

⁶ J. Rudniański, *Klasyfikacja, źródła i ocena przemocy w stosunkach międzyludzkich. Zarys ogólny*, [w:] B. Hołyst (red.), *Przemoc w życiu codziennym*, Warszawa 1997, s. 5.

⁷ L. Indan-Pykno, M. Leźniewicz-Bajczyk, *Metodyka postępowania w przypadku stosowania przemocy wobec małoletnich*, Warszawa 2025, s. 8.

⁸ W. Jedlecka, *Formy i rodzaje przemocy*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie = Studia Erasmiiana Wratislaviensia” 2017, nr 11, s. 14. http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89200/PDF/02_Jedlecka_W_Formy_i_rodzaje_przemocy.pdf [dostęp: 28 czerwca 2025 r.].

⁹ L. Indan-Pykno, M. Leźniewicz-Bajczyk, *Metodyka postępowania...*, s. 10.

zwykle przebiega w dwóch fazach. Faza pierwsza występuje bezpośrednio po traumatycznym zdarzeniu, wiąże się z rozbiciem emocjonalnym. Dziecko nie rozumie, co się wydarzyło może reagować wycofaniem, jak i nadmierną aktywnością, kompletnie nieadekwatną do sytuacji. Zachowanie jest niespójne, chaotyczne, a stan psychiczny określa pomieszanie emocji. Faza druga to pozorny powrót do codziennego funkcjonowania, dziecko wciela się w swoje role społeczne (np. ucznia czy kolegi), ale wewnątrz nadal przeżywa głęboki kryzys. Pojawia się uczucie zagubienia i niezrozumienia siebie. Nierzadko rozwija się u dziecka myślenie prześladowcze, w skrajnych przypadkach przybierające formy urojeniowe, takie jak przekonanie, że „świat chce mnie zniszczyć, więc muszę atakować, żeby przeżyć”. Takie dzieci mogą prezentować zachowania agresywne, szczególnie w środowiskach szkolnych, co często bywa błędnie interpretowane jako „złe wychowanie” bądź „niewłaściwe funkcjonowanie”. Tymczasem agresja ta jest mechanizmem obronny wobec świata postrzeganego jako nieprzyjazny i zagrażający. Za takim zachowaniem kryje się wewnętrzne cierpienie, które ukształtowane jest przez przemoc, a nie świadome dążenie do wyrządzenia szkody. Niestety, w społeczeństwie brakuje zrozumienia dla psychologicznych konsekwencji traumy, co prowadzi do marginalizacji i wykluczenia dzieci z takimi doświadczeniami. Trauma działa również na zasadzie cykliczności, ma swoistą tendencję do odtwarzania się, choć zmieniają się jej „aktorzy”. Osoby, które były ofiarami przemocy w dzieciństwie, znacznie częściej stają się sprawcami przemocy wobec własnych dzieci, odtwarzając znane im schematy.

Aby skutecznie przeciwdziałać traumie i jej długofalowym skutkom, niezbędne jest zrozumienie, co może prowadzić do krzywdzenia dziecka już na etapie jego rozwoju. W literaturze przedmiotu wskazuje się cztery grupy czynników, które zwiększają ryzyko krzywdzenia dzieci:

- uzależnienia,
- zaburzenia psychiczne u rodziców,
- przemoc domowa,
- trudności wychowawcze związane z dzieckiem¹⁰.

Czynniki te można uporządkować w trzech odrębnych kategoriach. Pierwsza dotyczy cech dziecka jego stanu zdrowia psychicznego oraz fizycznego, niepełnosprawności, czy przewlekłe choroby. Druga obejmuje

¹⁰ A. Izdebska, K. Lewandowska, *Czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2012, vol. 11, No 2, s. 119.

rodzinne uwarunkowania: samotne rodzicielstwo, obecność obcych partnerów w rodzinie, rodzinne wzorce przemocy, uzależnienia i nieadekwatne metody wychowawcze. Trzecią grupę stanowią czynniki środowiskowe, takie jak ubóstwo, izolacja społeczna, przemoc w lokalnej społeczności, a także deficyty w systemie wsparcia instytucjonalnego. Wszystkie te elementy: indywidualne, rodzinne i społeczne, mogą przyczyniać się do rozwoju przemocy wobec dziecka oraz pogłębiać jej traumatyczne skutki.

Celem pełniejszego zrozumienia skutków oraz skali problemu przemocy wobec dzieci, niezbędne jest przyjrzenie się jej formom. Każdy z rodzajów przemocy wywołuje inne konsekwencje rozwojowe i psychiczne, w związku z tym ich klasyfikacja pozwala lepiej zrozumieć, z jakimi zagrożeniami może mierzyć się dziecko w środowisku domowym.

Przemoc fizyczna to najbardziej rozpoznawalna forma krzywdzenia¹¹. Jak wskazuje M. Lubińska-Bogacka, definiuje się ją jako wszelkie celowe użycie siły fizycznej wobec dziecka, a także jako zaniechanie działań zapobiegających fizycznym urazom. Obejmuje to każde zamierzone zachowanie powodujące ból, które może prowadzić do obrażeń lub trwałych uszkodzeń ciała¹².

Przemoc emocjonalna (psychiczna), często określana jako „przemoc w białych rękawiczkach”, jest o wiele trudniejsza do zidentyfikowania, ale nie mniej szkodliwa. Obejmuje takie działania jak: brak dostępności emocjonalnej rodzica, systematyczne zaniedbywanie potrzeb psychicznych, przypisywanie dziecku negatywnych cech, upokarzanie, emocjonalne odrzucenie czy nieuznawanie jego indywidualności. Wpajanie dziecku, że nie zasługuje na miłość, utrudnianie adaptacji społecznej dziecka poprzez utrwalanie postaw antyspołecznych oraz angażowanie dziecka w działalność przestępczą¹³. Emocjonalne krzywdzenie dzieci objawia się w różnych formach między innymi: opóźnienia rozwojowe dziecka, problemy związane z zaburzeniami zachowania, zachowania antyspołeczne, destrukcyjne jak i wycofanie.

Zaniedbywanie to kolejna, dość często lekceważona forma przemocy. Odnosi się ono do chronicznego niezaspokajania podstawowych potrzeb

¹¹ A. Soriano, *Przemoc wobec dzieci*, Kraków 2002, s. 42-43.

¹² M. Lubińska-Bogacka, *Stosowanie przemocy wobec dziecka przyczyny, skutki, diagnozowanie profilaktyka*, Kraków 2019, s. 84.

¹³ D. Iwaniec, *Emocjonalne krzywdzenie dzieci*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2012, vol. 11, No 2, s. 29.

dziecka: fizycznych, emocjonalnych, zdrowotnych i edukacyjnych. Przykłady zaniedbania obejmują między innymi niedożywienie, brak opieki medycznej, pozostawianie dziecka bez opieki w domu czy też brak realizacji obowiązku edukacji¹⁴. Dzieci zaniedbywane są często pozbawione możliwości rozwoju poznawczego i społecznego, co w dłuższej perspektywie może skutkować problemami w dorosłym życiu¹⁵.

Przemoc seksualna to następna forma przemocy wobec małoletnich. Obejmuje wszelkie działania osoby dorosłej mające na celu zaspokojenie własnych potrzeb seksualnych kosztem dziecka. Wykorzystywanie seksualne dzieci bywa procesem długotrwałym, który często pozostaje nieujawniony przez lata, o ile w ogóle zostaje ujawniony. Według statystyk, aż 80% dzieci wykorzystywanych seksualnie zna swojego sprawcę. Najczęściej są to osoby z kręgu bliskiego otoczenia dziecka: ojciec, dziadek, wujek, starszy kuzyn, brat bądź przyjaciel rodziny. Należy pamiętać o tym, że dzieci nie są przygotowane psychicznie ani fizycznie do aktywności seksualnej. Ustawodawca także chroni dzieci w tym zakresie, granice w którym dopuszcza się do kontaktów seksualnych w Polsce to ukończony 15 rok życia. W praktyce bezpośrednie akty gwałtu zdarzają się rzadziej, wykorzystanie seksualne przybiera często inne subtelniejsze, lecz równie szkodliwe formy. Do wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego zaliczają się między innymi prowadzenie rozmów o treściach erotycznych, obnażanie się w obecności dziecka, zmuszanie do obserwacji aktów seksualnych, a także pokazywanie treści pornograficznych. Innym rodzajem są czynności z bezpośrednim kontaktem fizycznym takie jak dotykanie dziecka, ocieranie się o nie, pobudzanie jego narządów płciowych. W najcięższych przypadkach dochodzi do kontaktów oralno-genitalnych oraz wykorzystywania dzieci do produkcji materiałów pornograficznych i rozpowszechniania ich wizerunku. W chwili obecnej najpowszechniejszą formą nadużyć jest wykorzystywanie seksualne dzieci w środowisku internetowym. Małoletni bywają nakłaniani do oglądania aktów seksualnych dorosłych lub do podejmowania takich działań wobec siebie, podczas transmisji online. Choć tego typu działania odbywają się w świecie wirtualnym, konsekwencje dla psychiki dziecka są tak samo destrukcyjne jak w sytuacjach mających miejsce w rzeczywistości.

¹⁴ E. Jarosz, A. Nowak, *Dzieci ofiary przemocy w rodzinie. Raport Rzecznika Praw Dziecka. Funkcjonowanie znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Warszawa 2012, s. 22.

¹⁵ M. Kolankiewicz, *Zaniedbywanie dzieci*, „Dziecko krzywdzone” 2012, vol. 11, No 2, s. 81.

Wśród najczęstszych skutków wykorzystania seksualnego dzieci wymienia się zespół stresu pourazowego, przedwczesną seksualizację zachowań, lęki, depresję, trudności w nauce, problemy w relacjach społecznych, zachowania autodestrukcyjne, dolegliwości somatyczne czy obniżoną samoocenę. Skutki mogą mieć charakter długofalowy i utrzymywać się również w dorosłym życiu. Osoby wykorzystywane w dzieciństwie bardzo często cierpią na zaburzenia nastroju, mają problemy z tożsamością i relacjami interpersonalnymi, zmagają się z uzależnieniami oraz trudnościami w akceptacji własnego ciała i granic intymności. W niektórych przypadkach mogą rozwinąć się zaburzenia psychiczne, w tym zaburzenia osobowości, depresja, a także tendencje samobójcze. Istnieje również ryzyko powielania przemocy seksualnej w dorosłym życiu, zwłaszcza wśród mężczyzn, którzy sami byli jej ofiarami¹⁶.

Każda z wyżej wymienionych form przemocy odciska piętno w psychice dziecka, a ich skutki mogą prowadzić do zaburzeń emocjonalnych, problemów w relacjach interpersonalnych, a także do reprodukcji przemocy w przyszłości: jako sprawcy lub jako ofiary. Dlatego wczesna diagnoza, interdyscyplinarne wsparcie oraz skuteczne działania profilaktyczne i interwencyjne mają niebagatelne znaczenie.

4. Procedura postępowania w przypadku stosowania przemocy wobec małoletnich

Ochrona dzieci przed przemocą, w tym przemocą domową, jest jednym z podstawowych obowiązków państwa i fundamentem polityki społecznej oraz prawodawstwa w Polsce. Kwestia ta uregulowana jest w wielu aktach prawnych krajowych, jak i międzynarodowych, które tworzą system zabezpieczeń chroniących małoletnich przed krzywdzeniem i umożliwiającą skuteczną interwencję w przypadku zagrożenia ich bezpieczeństwa. Do najważniejszych aktów prawnych na poziomie krajowym należy Konstytucja RP, Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks karny, a także ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W zakresie międzynarodowym kluczowe znaczenie mają Konwencja o prawach dziecka (ONZ, 1989) oraz Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu

¹⁶ L. Indian-Pykno, M. Leźniewicz-Bajczyk, *Metodyka postępowania...*, s. 54.

przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, zwana Konwencją Stambulską.

W niniejszym artykule szczególna uwaga została poświęcona Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, która po nowelizacji wprowadziła szereg zmian w zakresie ochrony osób doznających przemocy domowej, w tym dzieci¹⁷.

W sytuacji uzasadnionego podejrzenia, że dziecko doświadcza przemocy domowej zarówno bezpośrednio, jak i jako świadek aktów przemocy pomiędzy domownikami należy bezzwłocznie wszcząć procedurę „Niebieskie Karty”. Celem tej procedury jest zapewnienie dziecku bezpieczeństwa oraz uruchomienie kompleksowego wsparcia, niezależnie od zgody rodziców czy opiekunów prawnych. Jednak aby dobrze pojąć procedurę „Niebieskie Karty” należy zapoznać się z kilkoma istotnymi pojęciami prawnymi. Ma to szczególne znaczenie w przypadkach przemocy domowej względem dziecka. Brak odpowiedniego zrozumienia tych definicji lub ich całkowita nieznanomość może prowadzić do nieprawidłowości podczas stosowania procedury, nieefektywnych działań, a nawet uniemożliwić jej rozpoczęcie. W myśl Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, procedura „Niebieskie Karty” to zespół działań podejmowanych w związku z uzasadnionym, czyli prawdopodobnym podejrzeniem stosowania przemocy domowej. Dziecko, zgodnie z przepisami, to osoba do 18 roku życia. Procedura może zostać uruchomiona również wtedy, gdy dziecko jest świadkiem przemocy w rodzinie, a nie tylko bezpośrednią osobą doznającą przemocy. Definicja przemocy domowej obejmuje każde działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy, m.in. poprzez przemoc fizyczną, psychiczną, ekonomiczną, a także naruszanie godności, nietykalności cielesnej, wolności seksualnej, czy też ograniczanie dostępu do środków finansowych i naruszanie prywatności¹⁸.

W przypadku podejrzenia przemocy wobec dziecka osoba uprawniona ma obowiązek wypełnić formularz „Niebieska Karta”, to właśnie ten dokument uruchamia procedurę. Nie wymaga się zgody dziecka, jego przedstawiciela ustawowego ani osoby stosującej przemoc. Podejrzenie przemocy domowej wobec małoletniego opiera się na takich czynnikach jak: wystąpienie objawów lub sygnałów zagrożenia dobra dziecka,

¹⁷ Ustawa z 29 lipca 2005 r., o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 424).

¹⁸ J. Podlowska, *Uwaga-dziecko! Realizacja procedury „Niebieskie Karty” w sytuacji przemocy domowej wobec dziecka*, Warszawa 2024, s. 12-16.

obowiązującej definicji przemocy domowej oraz zakazie stosowania kar cielesnych wynikającym z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Ponadto procedurę wszczyna się na podstawie doświadczenia, intuicji oraz wiedzy osoby zakładającej. Zgodnie z rozporządzeniem, formularz „Niebieska Karta – A” wypełnia się w obecności pełnoletniej osoby doznającej przemocy domowej. W przypadku dziecka jego obecność nie jest wymagana, procedura musi być realizowana w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego¹⁹. Problem pojawia się w momencie kiedy właśnie to te osoby są podejrzewane o stosowanie przemocy. Dziecko nie posiada zdolności do samodzielnego działania, wymaga reprezentacji prawnej. Jednakże w sytuacjach przemocy domowej władza rodzicielska nie może blokować działań ochronnych. W takich przypadkach rozporządzenie dopuszcza wypełnienie „Niebieska Karta – A” w obecności innej pełnoletniej osoby bliskiej dziecku (dziadków, pełnoletniego rodzeństwa). Nowelizacja z 2023 r. wprowadziła rozwiązanie umożliwiające wypełnienie „Niebieska Karta – A” w obecności pełnoletniej osoby wskazanej przez dziecko, np. nauczyciela, terapeuty lub pracownika instytucji, w której ujawniono przemoc. Formularz należy przekazać do Zespołu Interdyscyplinarnego w ciągu 5 dni roboczych. Każda osoba wskazana w formularzu „Niebieska Karta – A” jako doznająca przemocy domowej powinna otrzymać formularz „Niebieska Karta – B”, zawierający informacje o przemocy i dostępnych formach wsparcia. W przypadku dziecka „Niebieska Karta – B” przekazuje się osobie pełnoletniej obecnej przy wypełnianiu „Niebieska Karta – A”, która zobowiązana jest do przedstawienia jego treści dziecku w sposób dostosowany do jego wieku, rozwoju intelektualnego oraz stanu emocjonalnego.

Po otrzymaniu formularza „Niebieska Karta – A” Zespół Interdyscyplinarny w ciągu 3 dni roboczych powołuje Grupę Diagnostyczno-Pomocową, w skład której wchodzi pracownik socjalny i dzielnicowy. Grupa Diagnostyczno-Pomocowa odbywa pierwsze posiedzenie w ciągu 5 dni roboczych. Jeśli procedurę wszczęła inna instytucja niż Policja lub Ośrodek Pomocy Społecznej, jej przedstawiciel powinien zostać dołączony do Grupy Diagnostyczno-Pomocowej na wczesnym etapie. Skład grupy może być rozszerzany na każdym etapie działań, a powołana osoba nie może odmówić udziału. Grupa Diagnostyczno-Pomocowa diagnozuje

¹⁹ § 4 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2023 r. poz. 1870), dalej „RozpNK”.

sytuację dziecka na podstawie wizyt środowiskowych, informacji od służb oraz specjalistów. Może podjąć działania ochronne lub uznać brak zasadności ich kontynuowania. Wobec sprawców przemocy stosuje działania motywujące, kieruje do programów korekcyjnych oraz informuje o konsekwencjach prawnych. Bardzo ważne są wizyty domowe, które służą monitorowaniu bezpieczeństwa dziecka. Dziecko nie uczestniczy w posiedzeniach Grupy Diagnostyczno-Pomocowej, dlatego istotne jest, aby w składzie grupy znalazł się specjalista mający z nim bezpośredni kontakt (np. psycholog, wychowawca, pedagog). To on reprezentuje głos dziecka i przekazuje informacje do opracowania indywidualnego planu pomocy. Rodzice, którzy mogą być sprawcami przemocy lub niezdolni do reprezentowania dziecka, nie powinni być jedynym źródłem informacji o jego sytuacji. Skuteczność Grupy Diagnostyczno-Pomocowej zależy od trafnego doboru członków, powinni to być profesjonaliści znający dziecko i jego środowisko, posiadający wiedzę o przemocy i rozwoju dziecka. Po diagnozie Grupa Diagnostyczno-Pomocowa opracowuje indywidualny plan pomocy, który jest konkretny i wykonalny, określający działania członków grupy. Plan powinien być monitorowany i dostosowywany do zmieniającej się sytuacji dziecka. W przypadku braku poprawy Zespół Interdyscyplinarny lub Grupa Diagnostyczno-Pomocowa może przekazać sprawę organom wymiaru sprawiedliwości. Grupa Diagnostyczno-Pomocowa nie posiada odrębnych kompetencji ustawowych, działa w oparciu o uprawnienia swoich członków. Zadania są przypisane zgodnie z kompetencjami zawodowymi. Procedura „Niebieskie Karty” może zostać zakończona, jeśli przemoc ustała lub nie potwierdzono jej stosowania. Nowelizacja wprowadziła obowiązek monitorowania sytuacji dziecka i osoby stosującej przemoc przez 9 miesięcy po zakończeniu procedury.

W ramach działań interwencyjnych na rzecz dziecka osoba wszczynająca procedurę „Niebieskie Kart” zobowiązana jest do podjęcia działań interwencyjnych w celu zapewnienia bezpieczeństwa dziecku doznającemu przemocy domowej²⁰. W przypadku zagrożenia życia lub zdrowia dziecka należy niezwłocznie uruchomić odpowiednie środki ochronne, w tym:

- Nakazy/zakazy policyjne: natychmiast wykonalne środki, takie jak nakaz opuszczenia mieszkania, zakaz zbliżania się, kontaktowania się, czy wstępu na teren szkoły lub placówki. Obowiązują przez 14 dni,

²⁰ Zob. RozpNK.

a ich przedłużenie następuje na wniosek do sądu. W przypadku dzieci istotne są zakazy dotyczące miejsc ich aktywności, ponieważ sprawcy często próbują nawiązać kontakt właśnie tam.

- Sądowe nakazy/zakazy: orzekane w postępowaniu cywilnym, bezterminowe i skuteczne od chwili ogłoszenia. Sąd ma obowiązek powiadomić odpowiednie placówki oświatowe lub opiekuńcze o wydanych zakazach.
- Zapewnienie schronienia: w specjalistycznych ośrodkach wsparcia, szczególnie gdy przemoc dotyczy wszystkich domowników.
- Wniosek o wgląd w sytuację dziecka: składany do sądu opiekuńczego w przypadku zagrożenia dobra dziecka, w szczególności gdy sprawcą przemocy jest rodzic lub opiekun. Sąd może zobowiązać rodziców do określonych działań np. ustanowić nadzór kuratora.
- Zawiadomienie prokuratury: jeśli Grupa Diagnostyczno-Pomocowa podejrzewa popełnienie przestępstwa na szkodę dziecka (np. znęcanie się), przekazuje dokumentację „Niebieskie Karty” do prokuratury.

Zgodnie z art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, instytucja ochrony dziecka poza rodziną służy zabezpieczeniu dziecka w sytuacji zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową. Ochronę realizują trzy służby: Ośrodek Pomocy Społecznej, Policja i ochrona zdrowia. Pracownik socjalny organizuje czynność, a decyzję podejmują wspólnie przedstawiciele służb. Dziecko może zostać umieszczone u osoby najbliższej (np. dziadków, dorosłego rodzeństwa), pod warunkiem że zapewni ona bezpieczeństwo i opiekę. W przeciwnym razie dziecko trafia do rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka lub placówki opiekuńczo-wychowawczej. Dzieci do 10 roku życia powinny być umieszczane w zawodowej rodzinie zastępczej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego, starsze w placówce interwencyjnej²¹. Informacje o dostępnych miejscach zapewnia Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Decyzja o ochronie dziecka podejmowana jest wspólnie przez pracownika socjalnego, funkcjonariusza Policji oraz lekarza, ratownika medycznego lub pielęgniarkę. Ocena ryzyka odbywa się na podstawie kwestionariusza szacowania zagrożenia. Pracownik socjalny powinien powiadomić sąd opiekuńczy w ciągu 24 godzin. Rodzice bądź opiekunowie mają prawo złożyć zażalenie. W przypadku bezzasadności działania

²¹ Art. 58 ustawy z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz.U. 2024. poz. 177 z późn. zm.).

dziecko wraca do opiekunów, a informacja trafia do przełożonych służb. W 2022 r. odnotowano 1 987 przypadków zapewnienia dziecku ochrony poza rodziną, złożono 143 zażalenia, z czego 3 zostały uwzględnione. Współpraca służb musi opierać się na wzajemnym szacunku i znajomości kompetencji, odmowa współpracy w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka jest niedopuszczalna²².

5. Przemoc a bezpieczeństwo publiczne

Przemoc wobec dzieci jest jednym z najbardziej destrukcyjnych zjawisk społecznych, których skutki wykraczają poza indywidualne doświadczenia ofiar, przenikając struktury społeczne oraz destabilizując fundamenty bezpieczeństwa publicznego. W perspektywie interdyscyplinarnej uwzględniającej psychologię, kryminologię, pedagogikę oraz politykę społeczną należy przyjąć, iż krzywdzenie dzieci, niezależnie od formy, generuje wielowymiarowe ryzyka dla ładu społecznego, mając charakter zarówno jednostkowy, jak i systemowy. W literaturze przedmiotu wraz z pojęciem przemocy bardzo często używa się określeń takich jak „codziennosc”, „powszechnosc” czy „masowosc”, podkreślając jak mocno zjawisko to jest rozpowszechnione. Przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia, zdrowia i poszanowania godności osobistej. Władze publiczne w Polsce mają obowiązek zapewnienia wszystkim obywatelom równe traktowanie oraz poszanowanie ich praw i wolności. W państwach rozwiniętych przemoc w rodzinie traktowana jest jako jeden z ważniejszych problemów społecznych, o charakterze priorytetowym²³. Skutki doznawanej przez dziecko przemocy mają zarówno charakter bezpośredni, jak i kumulatywny przejawiając się w dorosłym życiu. Pociąga to za sobą konsekwencje społeczne i ekonomiczne, związane z koniecznością podejmowania formalnych interwencji, działań pomocowych w zakresie pomocy społecznej, leczenia, psychoterapii ofiar i sprawców oraz zapewnienia opieki zastępczej. Dorośli, którzy doświadczali przemocy w dzieciństwie, bardzo często mają trudności z nawiązywaniem i utrzymywaniem głębokich więzi z innymi ludźmi, ich relacje nacechowane są chłodem emocjonalnym oraz powściągliwością,

²² J. Podlowska, *Uwaga-dziecko! Realizacja...*, s. 30.

²³ E. Jarosz, *Dom, który krzywdzi*, Katowice 2001, s. 34.

wynikającą z obawy przed odrzuceniem. Naukowe doniesienia wskazują, iż poczucie bezpieczeństwa dziecka i jego zdolność do regulacji emocji rozwijają się w okresie wczesnodziecięcych relacji z matką, szczególnie w chwilach doświadczania stresu. Emocjonalne kompetencje dziecka mają bardzo ważny wpływ na jego późniejsze zachowania społeczne²⁴. Z punktu widzenia państwa zagrożeniem jest utrata jednego z jego fundamentalnych atrybutów, do których należą struktury karne, suwerenna władza, określone terytorium, zdolność wchodzenia w relacje międzynarodowe oraz ludność. Zakłada się, że dla życia, zdrowia oraz prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie przemoc w rodzinie jest zagrożeniem. Przemoc domowa wobec dziecka jest istotnym czynnikiem negatywnie wpływającym na funkcjonowanie państwa. Choć wpływ ten nie jest bezpośredni, to istnieje i jest znaczący. Podobnie jak w przypadku innych zagrożeń dla bezpieczeństwa człowieka: takich jak choroby, zanieczyszczenie powietrza, czy wpływ mediów, przemoc w rodzinie oddziałuje pośrednio, ale konsekwentnie, na stabilność oraz bezpieczeństwo społeczne.

6. Wnioski końcowe

Analiza danych statystycznych i materiałów merytorycznych pozwala na sformułowanie wniosków dotyczących skuteczności przeciwdziałania przemocy wobec małoletnich w Polsce. Pomimo wielu mechanizmów ochrony, takich jak procedura „Niebieskie Karty”, nadal występują bariery organizacyjne oraz systemowe, które ograniczają efektywność działań podejmowanych na rzecz ochrony dzieci.

Po pierwsze, konieczne jest wprowadzenie cyklicznych i obowiązkowych szkoleń dla nauczycieli, funkcjonariuszy policji, pracowników medycznych oraz pracowników socjalnych, ukierunkowanych na wczesne rozpoznawanie i adekwatną reakcję na symptomy przemocy względem dzieci. Obecne dane wskazują, że mimo licznych kontaktów tych grup z potencjalnymi ofiarami, liczba inicjowanych przez nie zgłoszeń w postaci Niebieskich Kart pozostaje niewystarczająca.

Po drugie, istnieje potrzeba utworzenia centralnego, zintegrowanego rejestru osób pokrzywdzonych przemocą, w tym małoletnich.

²⁴ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo społeczne*, Warszawa 2015, s. 13.

Dotychczasowe gromadzenie danych w rozproszonych, odrębnych bazach znacząco ogranicza ich użyteczność w monitorowaniu skali problemu i planowaniu skutecznych działań interwencyjnych. Rejestr taki, dostępny dla wszystkich instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy domowej, umożliwiłby sprawną koordynację i wymianę informacji, co jest konieczne dla kompleksowej ochrony dzieci.

Po trzecie, badania wskazują na znaczne zróżnicowanie w praktykach stosowania procedury „Niebieskie Karty”, nawet wśród podmiotów tej samej kategorii, wskaźniki inicjowania procedur interwencyjnych różnią się. Taka niejednorodność działań w tym zakresie wskazuje na potrzebę standaryzacji i podnoszenia świadomości oraz odpowiedzialności wśród osób odpowiedzialnych za uruchamianie procedury.

Wreszcie, kluczowa i niezbędna dla skutecznej ochrony małoletnich pozostaje precyzyjna współpraca międzyinstytucjonalna. Zintegrowane działania służby zdrowia, policji, sądów, placówek oświatowych oraz pomocy społecznej muszą być wzmacniane, aby móc wykrywać przypadki przemocy i zapewnić pomoc osobom jej doświadczającym. Bez takiej koordynacji trudno mówić o zmniejszeniu skali przemocy wobec dzieci i jej negatywnych skutków dla bezpieczeństwa publicznego oraz stabilności społecznej.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, t.j. Dz.U. 2024 r. poz. 424 ze zm.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, t.j. Dz.U. 2024 r. poz. 177 z późn. zm.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz.U. 2023 poz. 1870.

Literatura

- Budnik–Minierska M., *Przemoc i kryzys w rodzinie aspekty prawne, statystyczne i społeczne w świetle prawa*, Łódź 2025
- Gryz J., *Zarys podstaw teorii bezpieczeństwa*, Warszawa 2010
- Hołyst B., *Bezpieczeństwo społeczne*, Warszawa 2015
- Indan-Pykno L., Leźniewicz-Bajczyk M., *Metodyka postępowania w przypadku stosowania przemocy wobec małoletnich*, Warszawa 2025
- Izdębska A., Lewandowska K., *Czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2012, Vol. 11, No. 2
- Jarosz E., *Dom, który krzywdzi*, Katowice 2001
- Jarosz E., Nowak A., *Dzieci ofiary przemocy w rodzinie. Raport Rzecznika Praw Dziecka. Funkcjonowanie znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Warszawa 2012
- Jedlecka W., *Formy i rodzaje przemocy*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie = Studia Erasmiana Wratislaviensia” 2017, nr 11, http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89200/PDF/02_Jedlecka_W_Formy_i_rodzaje_przemocy.pdf [dostęp: 28 czerwca 2025 r.]
- Kolankiewicz M., *Zaniedbywanie dzieci*, „Dziecko krzywdzone” 2012, Vol. 11, No. 2
- Lewoc M., *Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce*, „Probacja” 2014, nr 3
- Lubińsk-Bogacka M., *Stosowanie przemocy wobec dziecka – przyczyny, skutki, diagnozowanie, profilaktyka*, Kraków 2019
- Podlewska J., *Uwaga–dziecko! Realizacja procedury „Niebieskie Karty” w sytuacji przemocy domowej wobec dziecka*, 2024
- Rudniański J., *Klasyfikacja, źródła i ocena przemocy w stosunkach międzyludzkich. Zarys ogólny*, [w:] Hołyst B. (red.), *Przemoc w życiu codziennym*, Warszawa 1997
- Soriano A., *Przemoc wobec dzieci*, Kraków 2002

Źródła internetowe

- K. Makaruk, K. Drabarek, A. Popyk, Sz. Wójcik, *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, https://fdds.pl/_Resources/Persistent/4/0/d/e/40de383c074981a2c2061800f8a565d2f4d53b55/Raport%20Diagnoza%20Przemocy%20wobec%20Dzieci%202023.pdf [dostęp: 28 czerwca 2025 r.]